

Mira Mämmelä & Maria Ukkola

”MEIDÄN TIIMI” – KOIRASTA KAVERI

Opas lapsiperheille kuulo- ja tukikoiran koulutuksen tueksi

”Meidän tiimi” – koirasta kaveri

Opas lapsiperheille kuulo- ja tukikoiran koulutuksen tueksi

Mira Mämmelä
Maria Ukkola
Opinnäytetyö
Syksy 2014
Toimintaterapian koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Toimintaterapian koulutusohjelma, toimintaterapeutti

Tekijät: Mira Mämmelä & Maria Ukkola

Opinnäytetyön nimi: ”Meidän tiimi” – koirasta kaveri. Opas lapsiperheille kuulo- ja tukikoiran koulutuksen tueksi.

Työn ohjaajat: Pirjo Lappalainen & Maarit Virtanen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2014

Sivumäärä: 38 + 7 liitesivua

Kuulovamma voi vaikuttaa lapsen toimintakykyyn monin eri tavoin. Seurauksena saattaa olla sekä kognitiivisen että emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen viivästyminen. Kuulovamma voi vaikeuttaa lapsen arjen toiminnoista suoriutumista sekä lapselle tärkeisiin ja mielekkäisiin toimintoihin osallistumista. Kuulokoiran on tarkoitus toimia lapsen toiminnan mahdollistajana ja arjen helpottajana. Koiran tehtävänä voi olla esimerkiksi palohälyttimen hälytyksestä ilmoittaminen. Koiran on tarkoitus lisätä lapsen oman elämänhallinnan ja itsenäisyyden tunnetta. Lisäksi vuorovaikutus koiran kanssa voi tuoda omistajalleen myönteisiä kokemuksia ja tunteita. Koira toimii sekä arjen helpottajana, että psyykkisen hyvinvoinnin lisääjänä.

Suomessa toimii RAY:n avustama Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, joka järjestää kuulo- ja tukikoira toimintaa. Kuulokoiratoiminta on alkanut vuonna 1993 vapaaehtoistoimintana. Ensimmäiset viisi kuulokoiraa valmistuivat vuonna 1998. Yhdistys auttaa asiakkaitaan kouluttamaan itselleen kuulo- tai tukikoiran. Koulutuksesta vastaa pääasiassa asiakas itse. Yhdistyksen vapaaehtoiset tukihenkilöt ovat kuitenkin tukena koulutuksen eri vaiheissa. Tällä hetkellä yhdistys kehittää myös tukikoiratoimintaa. Tukikoirasta tulevaisuudessa voivat hyötyä esimerkiksi diabetestä sairastavat henkilöt.

Tämän projektin tulostavoitteena oli valmistaa kuulo- ja tukikoira yhdistyksen käyttöön opas, joka sisältää toimintoja, joita lapsiperheet voivat käyttää kuulo- tai tukikoiran koulutuksen tukena ja jotka lisäävät lapsen kiinnostusta koiran koulutusta kohtaan. Oppaan kehittelyä ohjasi cognitive orientation to occupational performance (CO-OP) ohjelma, joka pohjautuu kanadalaiseen toimintaterapian käytännön työn malliin Canadian model of client-centered enablement (CMCE). Opas sisältää kuvia sekä erilaisia tehtäviä ja ohjeita, joiden tarkoitus on saada lapsi innostumaan koiran kanssa työskentelystä. Oppaan laatukriteerejä olivat selkeys, käytettävyys, sovellettavuus ja leikinomaisuus. Oppaan laatukriteerien toteutumista arvioitiin itsearvioinnin sekä yhteistyökumppaneille laaditun palautelomakkeen avulla. Lähes kaikki laatukriteerit saavutettiin onnistuneesti. Selkeys-kriteeri saavutettiin osittain. Työn tilaaja oli kaiken kaikkiaan tyytyväinen oppaaseen. Valmiissa oppaassa on 20 sivua ja se on suunniteltu A4 kokoiseksi. Projekti on antanut meille tietoa siitä, mitä kuulo- ja tukikoira toiminta on ja miten sen avulla voidaan mahdollistaa ihmisen toimintaa, tietoa lapsen motivoimisesta leikin keinoin sekä kokemusta projektimuotoisesta työskentelystä. Jatkokehittelyn aiheena on oppaan koekäyttö kohderyhmän kanssa. Koekäytöstä kerätyn palautteen perusteella opasta voidaan muokata, parantaa ja päivittää.

Asiasanat: toimintaterapia, lapsi, kuulokoirat, motivaatio, kuulovamma

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree program in occupation therapy

Authors: Mira Mämmelä & Maria Ukkola

Title of thesis: "Our team" – dog as a friend. A guidebook for families to use in the process of training a hearing or assistance dog.

Supervisors: Pirjo Lappalainen & Maarit Virtanen

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2014

Number of pages: 38 + 7 appendix

Hearing impairment can affect a child's occupational performance in many different ways. It can affect the cognitive, emotional and social development of the child. The child can have difficulties in his/her everyday activities and in participating in activities the child finds interesting and important. Hearing dog is meant to help the child in participating in different activities. Purpose of the dog is to help the child to participate in his/her everyday activities more independently, for example by informing about the fire alarm. The dog improves the participation in activities and increases the feeling of independency. In addition to helping the child in his/her everyday activities, the dog also increases the mental well-being of the owner.

The association of Hearing Dogs in Finland organizes the training of hearing and assistance dogs. The association began its work in 1993 as voluntary work. The first five hearing dogs graduated in 1998. The association helps its clients to train the hearing- or assistance dogs. The client is mainly responsible of the training process, but the association supports the client in the different stages of the training process. At the moment the training of assistance dogs is under development. In the future the assistance dogs can help for example people with diabetes.

The objective of our thesis was to create a guidebook for the association of Hearing Dogs in Finland. The guidebook includes different activities, which can be used by the child and his/her family in the process of training a hearing or assistance dog. The activities increase the child's interest towards the training process. Cognitive orientation to occupational performance (CO-OP) program, which is based on the Canadian model of client-centered enablement (CMCE), was the theoretical foundation guiding our developing process. The guidebook consists of different images, tasks and advices to improve the child's interest towards the process. The quality criterions for the guidebook were clarity, usability, playfulness and the possibility to adapt the occupations in the guidebook. These criterions were evaluated by collecting feedback from the association and by self-evaluation. Majority of the criterions were achieved completely. The clarity criterion was partially achieved. The association was mostly pleased with the outcome of the guidebook. The finished guidebook is 20 pages long and designed in A4 size. This project has given us information about hearing and assistance dogs, enhancing performance in everyday activities with the help of dogs, motivating children through playfulness and to work in a project. Further development of the guidebook is recommended by testing the guidebook with the target group and by collecting feedback from the users. This feedback can then be used to modify, improve and upgrade the guidebook.

Keywords: occupational therapy, child, hearing dog, motivation, hearing impairment

SISÄLLYS

1	PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET	6
1.1	Projektin tausta	6
1.2	Projektin tavoitteet.....	8
2	KUULO-TAI TUKIKOIRA ALAKOULUIKÄISEN LAPSEN TOIMINNAN MAHDOLLISTAJANA.....	10
3	LAPSEN OSALLISTUMISEN MAHDOLLISTAMINEN CO-OP OHJELMAN AVULLA.....	17
4	PROJEKTIN SUUNNITTELU	20
4.1	Projektiorganisaatio	20
4.2	Projektin päätehtävät	21
5	OPPAAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS.....	25
5.1	Oppaalle asetetut laatuksiteerit	25
5.2	Luonnostelu- ja kehittelyvaihe.....	26
5.3	Palautteen keruu ja oppaan viimeistely	28
6	PROJEKTIN ARVIOINTI.....	29
6.1	Projektin tavoitteiden saavuttamisen arviointi	29
6.2	Oppaan laadun arviointi	30
6.3	Projektin päätehtävien toteutumisen arviointi	31
7	POHDINTA	33
	LÄHTEET	36
	LIITTEET	39

1 PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET

1.1 Projektin tausta

Lapsi mukautuu jatkuvasti ympäristöönsä ja vaikuttaa siihen. Tätä edistää lapsen jatkuva kehittyminen, kypsyminen ja oppiminen. Myös ympäristö muuttuu jatkuvasti; toisinaan lapsen tarpeiden mukaan ja toisinaan ulkoisten muuttujien toimesta. Toimintaterapeutit arvioivat lapsen toiminnallista suoriutumista eri ympäristöissä tunnistaakseen lapsen vahvuudet ja kehittämisen alueet. He arvioivat, johtuvatko suoriutumisvaikeudet lapsen taidoista, ympäristön ulkoisista tekijöistä vai näiden yhdistelmästä. Terapiatyöskentely on asiakaslähtöistä ja perhekeskeistä. Terapiassa keskitytään edistämään lapsen toimintakykyä ja vahvistamaan hänen kykyään olla vuorovaikutuksessa ympäristöjensä kanssa. Tärkeintä toimintaterapiassa on kehittää lapsen taitoja ja muokata fyysistä ja sosiaalista ympäristöä. (Case-Smith 1996, 3, 4.) Aiheessamme käsittelemme kuulovammaisen lapsen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta ja lapsen sitoutumista yhteistyöhön kuulukoiran kanssa. Kuulokoiria toimii lapsen toiminnan mahdollistajana arjen eri tilanteissa ja eri ympäristöissä.

Toimintaterapeutin roolia kuulovammaisten kuntoutuksessa on tutkittu vain vähän, roolia kuulokoiratoiminnassa Suomessa ei ole tutkittu lainkaan. Toimintaterapeutti ei yleensä ole ensisijainen terapeutti, joka työskentelee kuulovammaisen lapsen kanssa. Toimintaterapeutti keskittyy työskentelyssä lapsen muiden aistien kehittämiseen ja vahvistamiseen, ohjaa ikätason mukaiseen kehitykseen ja käyttäytymiseen sekä rohkaisee elämään mahdollisimman normaalia elämää kuulovammasta huolimatta. (Snow 1996, 721, 723.)

Toimintaterapian tavoitteena on mahdollistaa asiakkaan itsenäinen toimiminen omassa arjessaan. Silloin, kun ihmisen toimintakyky on jostain syystä heikentynyt, arjen toiminnot voivat olla ihmiselle vaativampia. Toimintaterapiassa tuetaan ihmisiä päivittäisessä elämässä ja arjessa, sekä autetaan löytämään keinoja ja ratkaisuja arjen ongelmiin. (Suomen toimintaterapeuttiliitto 2012, hakupäivä 23.10.2014.) World Federation of Occupational Therapists (WFOT) mainitsee määrittelyssään, että tavoitteet saavutetaan toimintaterapiassa vahvistamalla asiakkaan kykyä osallistua toimintoihin, joita hänen odotetaan tekevän tai joita hänen tarvitsee tehdä. Toiminnallis-

ta osallistumista tuetaan myös asiakkaan ympäristöjä ja toimintoja mukauttamalla. (WFOT 2012, hakupäivä 5.12.2013.)

Työmme teoreettisena taustana on kanadalaiseen asiakaslähtöiseen mahdollistamisen malliin, (Canadian Model of Client-Centered Enablement, CMCE), pohjautuva Cognitive Orientation to daily Occupational Performance (CO-OP) ohjelma, jota on kehitetty useiden kanadalaisten toimintaterapeuttien yhteistyönä 1990-luvulta alkaen. (Rodgers 2010, 162.)

Motivaatio on paljon tutkittu aihe ja eri motivaatioteorioita on useita. Toimintaterapiassa kanadalaisen toiminnallisen suoriutumisen ja sitoutumisen mallin mukaan motivaatio on tärkeässä osassa toiminnoista suoriutumisessa ja toimintaan sitoutumisessa. Motivaatio on hyvin yksilöllinen piirre, siihen vaikuttavat ihmisen arvot ja mielenkiinnon kohteet. Mallin mukaan ihmiseen kuuluu henkisyys (spirituality), jossa ilmenevät ihmisen tahto, motivaatio ja itseohjautuvuus. Se määrittää, mitä toimintoja valitsemme ja mitkä koemme merkityksellisiksi. (Ikiugu 2007, 295–296.) Motivaatio on siis asia, joka saa ihmisen valitsemaan toimintoja sekä määrittää sitä, kuinka pitkäksi aikaa tai kuinka intensiivisesti ihminen sitoutuu toimintaan.

Kuulokoiratoiminta on alkanut Suomessa 1993 vapaaehtoistoimintana. Vuonna 1998 valmistuivat ensimmäiset viisi kuulukoira. Tällä hetkellä ainoa kuulukoirien koulutusta tukeva yhdistys Suomessa on RAY:n avustama Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, joka järjestää kuulo- ja tukikoira toimintaa. Yhdistys auttaa valitsemaan ja kouluttamaan kuulukoiria ihmisille, joilla on jonkinasteinen kuulovamma. Lisäksi yhdistys kehittelee tällä hetkellä tukikoira toimintaa, joka hyödyttää muitakin tukea tarvitsevia kuin kuulovammaisia, kuten esimerkiksi diabetestä ja epilepsiaa sairastavia. Pääasiallinen kouluttaja on asiakas itse, mutta apuna toimii myös yhdistyksen vapaaehtoinen tukihenkilö, jota asiakas tapaa noin kerran viikossa. Kuulo- tai tukikoirasta tulee henkilön oma koira, jonka tarpeista ja hyvinvoinnista henkilö itse huolehtii myös rahallisesti. (Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, hakupäivä 5.12.2013.) Kuulo- tai tukikoiran tarkoitus on mahdollistaa lapsen osallistuminen arjessa ja auttaa lasta itsenäisempään elämään. Kuulokoiraa voi olla apuna monenlaisissa tilanteissa. Koira voi parhaillaan mahdollistaa sen, että lapsi voi olla koulun jälkeen yksin kotona. Koiran tehtävänä voi olla esimerkiksi palohälyttimen hälytyksestä ilmoittaminen. Kuulokoiraa ei ole pelkästään kuulemisen apuväline, vaan se mahdollistaa omistajansa toimintaan osallistumisen ja lisää itsenäisyyden tunnetta. Koira toimii sekä arjen helpottajana, että psyykkisen hyvinvoinnin lisääjänä (Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, hakupäivä 29.10.2013.)

Yhteistyössä yhdistyksessä toimivien työntekijöiden alettiin kehittää lapsille ja heidän perheilleen opasta kuulo- ja tukikoiran koulutukseen. Järjestössä toimivat työntekijät toivat esille tarpeen luoda oppaan, jonka avulla lapsi motivoituisi ja sitoutuisi koulutukseen. Työntekijät ja perheet ovat huomanneet käytännössä, että lasten on vaikea pitää yllä motivaatiota koiran koulutukseen, mm. siksi että kyseessä on pitkä ja monivaiheinen prosessi.

1.2 Projektin tavoitteet

Projektille täytyy asettaa tavoitteet jo projektin määrittelyvaiheessa. Tavoitteiden tulee kuvata sitä muutosta, johon projektilla pyritään. Tavoitteiden tulee olla myös selkeitä ja realistisia. Tavoitteet ovat koko projektin keskeisin osa. (Kettunen 2009, 100; Silfverberg 2007, 27–28.)

Projektin **tulostavoitteena** oli valmistaa opas kuulo- ja tukikoira yhdistyksen käyttöön. Opas oli suunnattu 7-10 vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen. Tarkoituksena oli valmistaa toimiva opas, joka sisältää toimintoja, joita lapsiperheet voivat käyttää kuulo- tai tukikoiran koulutuksen tukena ja jotka lisäävät lapsen kiinnostusta koiran koulutusta kohtaan. Kehittämistavoitteena oli, että toiminnot ovat lapsen ikätasoon sopivia ja tukevat yhdistyksen kuulo- tai tukikoiran koulutusprosessia. Projektin **välitön tavoite** oli, että tilaaja kokee oppaan hyödylliseksi. Toinen välitön tavoite oli, että tilaaja ottaa oppaan yhdistyksen koekäyttöön. Projektin **kehittämistavoitteena** oli, että opas tulee yhdistyksen ja sitä kautta perheiden käyttöön. Jatkossa oppaan käytöstä saatujen kokemusten pohjalta opasta voidaan muokata käytettävämmäksi, muun muassa eri asiakasryhmille. Pitkän aikavälin tavoitteena oli, että kun oppaan avulla lapsi innostuu koiran kanssa työskentelystä, koira voisi mahdollistaa lapsen osallistumisen ja auttaa häntä itsenäisempään ja sujuvampaan arkeen.

Projektin välittömiä **hyödynsaajia** ovat lapset ja heidän perheensä, sekä yhdistyksen työntekijät ja kouluttajat. Lopullisia hyödynsaajia ovat lapset, jotka kouluttavat itselleen kuulo- tai tukikoiraa avuksi päivittäiseen elämäänsä.

Oppimistavoitteenamme oli oppia toteuttamaan projekti alusta loppuun. Toisena tavoitteenamme oli saada tietoa kuulo- ja tukikoira toiminnasta ja siitä miten tämän toiminnan avulla voidaan mahdollistaa ihmisen toimintaa. Kolmantena tavoitteenamme oli kirjallisuuden kautta saada tietoa

siitä, miten koiraa voisi hyödyntää toimintaterapeutin työssä ja miten koira lisää ihmisen hyvinvointia. Tavoitteenamme oli, että voimme oppimistavoitteiden kautta saatuja tietoja ja kokemuksia hyödyntää tulevassa ammatissamme toimintaterapeutteina.

2 KUULO-TAI TUKIKOIRA ALAKOULUIKÄISEN LAPSEN TOIMINNAN MAHDOLLISTAJANA

Kuulovammaisen lapsen toimintaterapia

Toimintaterapeutit tarkastelevat lasta, hänen ympäristöjään ja näiden keskinäistä vuorovaikutusta holistisesti. Lapsi mukautuu jatkuvasti ympäristöönsä ja vaikuttaa siihen. Tätä edistää lapsen jatkuva kehittyminen, kypsyminen ja oppiminen. Myös ympäristö muuttuu jatkuvasti; toisinaan lapsen tarpeiden mukaan ja toisinaan ulkoisten muuttujien toimesta. Toimintaterapeutit analysoivat lapsen toiminnallista suoriutumista eri ympäristöissä tunnistakseen lapsen vahvuudet ja kehittämisen alueet. He tutkivat, johtuvatko suoriutumisvaikeudet lapsen taidoista, ympäristön ulkoisista tekijöistä vai näiden yhdistelmästä. Toimintaterapeuttien tärkeä tehtävä on siis analysoida lapsen toiminnallista suoriutumista, jotta he tunnistaisivat tekijöitä, joihin interventiossa tulee keskittyä. Terapiatyöskentely on asiakaslähtöistä ja perhekeskeistä. Terapiassa keskitytään parantamaan lapsen toimintakykyä ja vahvistamaan hänen kykyään olla vuorovaikutuksessa ympäristöjensä kanssa. (Case-Smith 1996, 3, 4.)

Toimintaterapeutti keskittyy pääasiassa arvioimaan lapsen kykyä suoriutua jokapäiväisistä toiminnoistaan, esim. kuinka lapsi mukautuu ongelmiin, onko lapsen päivässä säännöllistä rytmiä, vastaako lapsi hänelle asetettuihin odotuksiin muun muassa koulun ja perheen taholta. Tärkeintä toimintaterapiassa on kehittää lapsen taitoja ja muokata fyysistä ja sosiaalista ympäristöä. Toimintaterapiaprosessi alkaa arvioinnilla, jossa terapeutti havainnoi lapsen toimintaa jokapäiväisissä toiminnoissa ja ympäristöissä. Tietoa kerätään monipuolisesti havainnoimalla, testeillä ja haastattelulla, jotta saadaan kokonaisvaltainen kuva lapsen mahdollisista rajoitteista. (Case-Smith 1996, 4.)

Toimintaterapeutti ei yleensä ole ensisijainen terapeutti, joka työskentelee kuulovammaisen lapsen kanssa. Tavallisempaa on, että lapsen kuntoutuksessa on mukana puheterapeutti ja viittomankielen tulkki. Toimintaterapeutit, jotka työskentelevät kuulovammaisten lasten kanssa, työskentelevät erilaisissa ympäristöissä kuten sairaaloissa, päiväkodissa, koulussa sekä lapsen kotona. Toimintaterapeutti keskittyy työskentelyssä lapsen muiden aistien kehittämiseen ja vahvistamiseen, ohjaa ikätason mukaiseen kehitykseen ja käyttäytymiseen sekä rohkaisee elämään

mahdollisimman normaalia elämää kuulovammasta huolimatta. Toimintaterapeutti keskittyy myös lapsen hienomotoristen taitojen kehittämiseen, tavoitteena on mahdollistaa viittomankielen käyttäminen kommunikaatiovälineenä. (Snow 1996, 721, 723.)

Kuulovamman vaikutus lapsen toimintakykyyn

Käsitettä kuulovamma käytetään yhteisnimityksenä kaiken tasoille kuulemisen häiriöille. Normaalin kuulon rajana pidetään 10-20dB:n tasoa. (Kuuloliitto ry, hakupäivä 5.9.2013.) Lievästi tai keskivaikeasti huonokuuloinen lapsi kuulee puhetta kuulokojeen avulla. Kuuroutunut tai kuuro lapsi ei kykene kuulemaan lainkaan. Kuuroutunut lapsi on menettänyt kuulonsa puheen oppimisen jälkeen, mutta hän kykenee käyttämään puhetta kommunikaatiovälineenä. Kuuro lapsi on silloin, kun hän on ollut syntymästään asti kuuro tai menettänyt kuulonsa varhaislapsuudessa ennen puheen oppimista. Joka tuhannes lapsi syntyy kuulovammaisena. Suurin osa lasten kuulovammoista on lieviä tai keskivaikeita. Kuulovamman syntyyn voi vaikuttaa perimä tai sikiöaikaiset häiriöt. Syntymän jälkeen kehittyvät kuulovammat ovat usein korvansairauksien tai tapaturman aiheuttamia. (Kuulovammaisten lasten vanhempien liitto ry, hakupäivä 5.9.2013.)

Kuulovamman vaikeusaste vaikuttaa siihen miten kuulovammainen lapsi kommunikoi, ja minkälaisia haasteita eri kommunikointi tavat tuovat vuorovaikutukseen. Lievästi kuulovammaiset lapset kommunikoivat puheen avulla, kuulemisen apuna voi olla myös kuulokoje, harvoin käytössä on viittomankieli. Lievästi kuulovammaisen lapsen kommunikointiin liittyy paljon haasteita; koska lapsi ei kuule kunnolla syntyy usein väärinkäsityksiä, jotka hankaloittavat kommunikaatiota. Lievästi kuulovammainen lapsi joutuu usein pyytämään muita toistamaan asioita, ja hänen on vaikea seurata keskustelua, jossa aiheet vaihtelevat. Kuurot lapset kommunikoivat pääasiassa viittomankielen avulla. Suurin osa kuuroista lapsista syntyy kuuleville vanhemmille; tämä aiheuttaa monenlaisia haasteita perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa, koska vanhempien täytyy opetella kokonaan uusi kieli kyetäkseen kommunikoimaan lapsensa kanssa. Mikäli kuuron lapsen kanssa kommunikoidaan viittomankielellä mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien lapsen kielitaito ja tieto maailmasta kehittyy lähes samoin kuin kuulevien ikätoverien. (Takala & Lehtomäki 2002, 29, 30.)

Kuulovammaisuus vaikuttaa aina lapsen kehitykseen, koska kuuloaistin välityksellä saatavat virkkeet ja sosiaaliset kontaktit jäävät puutteellisiksi. Seurauksena saattaa olla sekä kognitiivisen että

emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen viivästyminen ja häiriintyminen. (Kantero, Levo, & Österlund 1997, 401–402.) Kommunikoidakseen ympäristönsä kanssa, lapsi tarvitsee aistien kautta saatavaa tietoa, jotta hän voi hahmottaa ympäröivää maailmaa. Esimerkiksi kielen kehitykseen vaikuttaa kuulon kautta saatu tieto kielen piirteistä, kuten äänenpainosta ja murteista, joka on merkityksellistä lapsen äidinkielelle. Jopa vastasyntyneet lapset kykenevät kuuloerotteluun. Arkipäivän vuorovaikutustilanteet edesauttavat kielen omaksumista. (Korpilahti 2005, 10.)

Kuulovammainen lapsi joutuu usein yllättäen uusiin tilanteisiin. Se saa lapsen kokemaan turvatomuutta, epävarmuutta ja pelkoa. Lapsi voi usein olla epäluuloinen ja tulla helposti aggressiiviseksi vastoinikäymisiä kohdatessaan. Kielellisen ilmaisukyvyn puuttuessa lapsi voi ilmaista tunteitojaan esimerkiksi motorisin keinoin. (Kantero, Levo & Österlund 1997, 399–402.)

Kuulovammaisen lapsen kouluvalmiuskriteerit ovat suurin piirtein samoja, kuin kuulevienkin lasten. Kuulovamman vaikeusasteen lisäksi myös mahdolliset muut sairaudet ja lisävammat sekä kielenkehityksen aste vaikuttavat lapsen kouluvalmiuksiin. (Ylipohja 2000, 188, 189.) Kuulovammaisen lapsen tavallisessa koulussa selviytyminen on yksilöllistä ja siihen vaikuttavat monet tekijät, esimerkiksi hänen käyttämänsä apuvälineet ja niistä saatu hyöty, kielellinen lahjakkuus, luonne ja motivaatio sekä ympäristön tarjoama tuki. (Yli-pohja 2000, 195.) Kun kuulovamma on keski- vaikea tai sitä vaikeampi, oppimisen ongelmat, psyykkinen oireilu ja erityistuen tarve kasvavat. Kuitenkin myös lievästi huonokuuloisilla esiintyy alisuoriutumista ja stressioireita. Perheen ja koulun tuen avulla vaikeastikin huonokuuloinen puhekielellä kommunikoiva lapsi voi suoriutua menestyksekkäästi opinnoistaan tavallisessa luokassa, jos hänellä on hyvät kielelliset taidot, hyvä huuliolukutaito ja hän hyötyy kuulokojeestaan. (sama, 195.)

Alakouluikäisen lapsen kehitys

Lapsen kehitys on vaiheittain tapahtuva prosessi. Kasvuun ja kehitykseen kuuluvat myös tietyt herkkyyksikaudet, jolloin lapsen valmiudet oppia jotain uutta, tiettyä taitoa tai valmiutta, ovat parhaimmillaan. (Jarasto & Sinervo 1998, 21–23.) Kehitystä tapahtuu kokonaisvaltaisesti eri osa-alueilla; fyysinen ja motorinen, kognitiivinen sekä sosio- emotionaalinen kehitys. Motorisella kehityksellä tarkoitetaan kehon hallinnan kehitystä, karkeamotoriikkaa (liikunnalliset toiminnot), hienomotoriikkaa (tarkkuutta vaativat toiminnot) sekä havaintomotoriikkaa (eri aistitoimintojen yhteistyö). Fyysisellä kehityksellä tarkoitetaan lapsessa kehityksen myötä tapahtuvia ulkoisia muutok-

sia, kasvamista. Kognitiivisella kehityksellä tarkoitetaan puolestaan kaikkia niitä elämänaikaisia muutoksia joita tapahtuu tiedon vastaanottamisessa, sen käsittelemisessä, tuottamisessa ja välittämisessä. Lapsen tunne-elämän ja sosiaalisten taitojen kehittymistä tarkoitetaan puhuttaessa sosio-emotionaalisesta kehityksestä. (Eskelinen, Hartikka & Rintala 1997, 26–28.)

Koulunsa aloittavat lapset ovat taidoiltaan, kehitykseltään ja taustoiltaan erilaisia. Lapsen ajattelu muuttuu kouluiän kynnyksellä realistisemmaksi ja hän pystyy paremmin sitoutumaan todellisuuteen. Myös hänen minänsä rajat selkiytyvät, mikä mahdollistaa vähitellen sosiaalisuuteen kasvamisen. (Jarasto & Sinervo 1998, 28, 39.) Varhaisten kouluvuosien aikana lapsi oppii tuntemaan itseään siis myös suhteessa samanikäisiin ja aikuisiin. (Wahlström 1980, 76–77.)

Lapsen toiminnallisia alueita ovat leikki, itsestä huolehtiminen ja tuottavuus eli koulu. Itsestä huolehtimiseen kuuluvat mm. ruokailu ja peseytyminen. Itsestä huolehtimisen taidot kehittyvät lapsen kehityksen mukaan. Vauvana lapsen itsestä huolehtiminen rajoittuu hoivaan ja ruokailuun, myöhemmin lapsi oppii itsenäiseen toimimiseen tarvittavat suulliset ja motoriset taidot. Leikkiin ja vapaa-aikaan sisältyvät taidot ja suoriutumiset motivoivista aktiviteeteista. Spontaanista ilosta ja itseilmaisusta. Lapsen leikki-aidot kehittyvät yksinään tapahtuvasta tavaroiden käsittelystä sosiaaliseen ja symboliseen leikkiin. Koulutoiminnat ovat ajankohtaisia lapsen elämässä esikoulusta saakka eli n. 6 ikävuodesta eteenpäin. Koulunkäynnin pääkohtina ovat sosiaaliset taidot, terveys ja sensorimotorinen kehitys. Tänä aikana lapsi oppii kielellisiä taitoja kuten lukemaan ja kirjoittamaan. (Case-Smith 1996, 5-6.)

Christiansenin (1991) mukaan lapsen taidot vaikuttavat lapsen kykyyn oppia tietyn toiminnon, mutta fyysinen ja sosiaalinen konteksti mahdollistavat menestymisen ja oppimisen tehtävissä, jotka liittyvät lapsen rooleihin, joita määrittävät mm. kulttuuri, ikä, perhe ja yhteisö. Lapsen, jolla on viivettä tai puutteita suorituskäytössään, voi olla vaikea saavuttaa tiettyjä sosiaalisia rooleja. (AOTA, 1994). (Case-Smith 1996, 4.)

Sensorimotorinen kehitys tarkoittaa sitä, että lapsi ottaa vastaan ja tulkitsee aistiärsyksiä sekä reagoi niihin. Lapsi järjestää ärsyksiä tarkoituksenmukaisiksi sarjoiksi. Motoriset valmiudet kehittyvät suoraan ympäristön sensoristen vaikutteiden toimesta. Ne heijastelevat lapsen kykyä sopeutua ympäristöönsä; korkean tason motoriset taidot tukevat ja vaikuttavat kognitiiviseen ja sosiaaliseen kehitykseen. (Case-Smith 1996, 4-5.) Kognitiiviset valmiudet määrittelevät lapsen ky-

kyä vastaanottaa tietoa ja oppia ympäristöstä. Kognitiivisia valmiuksia tarvitaan erilaisten taitojen oppimiseen kaikilla toiminnan alueilla, itsestä huolehtimiseen, leikkiin ja koulunkäyntiin. Lapsen kognitiiviset valmiudet määrittelevät terapiassa mm. ohjeistuksen määrän ja ohjeistustavan. Psykososiaaliset valmiudet viittaavat lapsen kykyyn olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa, uusiin tilanteisiin sopeutumiseen ja eri tilanteissa käyttäytymiseen sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla. Nämä taidot vaikuttavat lapsen kykyyn solmia ihmissuhteita, kuten ystävyysuhteita. Psykososiaalisten taitojen kehittyessä lapsi kehittää arvojaan, mielenkiinnonkohteitaan ja identiteettiään. (Case-Smith 1996, 5.)

Kieli toimii oppimisen, päättelyn ja kriittisen ajattelun välineenä. Kieli auttaa lasta myös ryhmäytymään ja olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Myöhemmin lapselta odotetaan yhtä vaativampaa kielen ymmärrystä. (Korpilahti 2005, 19–18.) Myös matemaattiset ja ongelmanratkaisutaidot kehittyvät. Lapsi ottaa yhä enemmän vastuuta omasta toiminnastaan ja oppimisestaan. Sosiaalistuminen kouluympäristössä on tärkeää. (Case-Smith 1996, 6.)

Kuulo ja tukikoiratoiminta Suomessa

Tällä hetkellä ainoa kuulokoirien koulutusta tukeva yhdistys Suomessa on RAY:n avustama Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, jonka päätoimipiste sijaitsee Helsingissä. Yhdistyksen toimintaa ohjaa puheenjohtajasta ja kuudesta jäsenestä koostuva hallitus. Toiminta tapahtuu pääasiallisesti vapaaehtoistyönä. Rahoitus järjestetään keräämällä jäsenmaksuja, järjestämällä maksullisia tapahtumia ja osallistumalla myyjäisiin. Yhdistys julkaisee Kuulo- ja tukikoira lehteä, josta asiakkaat ja yhteistyökumppanit saavat ajankohtaista tietoa yhdistyksen toiminnasta ja koiran koulutukseen liittyvistä asioista. (Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, hakupäivä 16.12.2013.) Koska yhdistyksen tukikoiratoiminta on vasta kehittelyasteella, kuvailemme tässä luvussa lähinnä kuulokoiratoimintaa.

Yhdistys auttaa valitsemaan ja kouluttamaan kuulo- ja tukikoiria ihmisille, joilla on kuulovamma tai jotka muuten tarvitsevat tukikoiraa. Pääasiallinen kouluttaja on kuulo- tai tukikoiraa tarvitseva henkilö itse, mutta apuna toimii myös yhdistyksen vapaaehtoinen tukihenkilö, jonka kanssa asiakas tapaa noin kerran viikossa. Kuulo- tai tukikoiraksi voidaan kouluttaa perheen oma koira. Koiran peruskoulutus tapahtuu tiiviinä jaksoina noin kahden vuoden aikana koiran lähtötasosta riippuen. Kuulo- tai tukikoirasta tulee henkilön oma koira, jonka tarpeista ja hyvinvoinnista henkilö itse huolehtii myös rahallisesti. Lisäksi yhdistys kehittää tällä hetkellä tukikoira toimintaa, joka

hyödyttää muitakin tukea tarvitsevia kuin kuulovammaisia, kuten esimerkiksi diabeetikkoja ja epileptikkoja. (Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, hakupäivä 5.12.2013.)

Kuulokoiran ominaisuudet ja tehtävät

Kuulokoiran iällä ja rodulla ei ole merkitystä, sen sijaan koiran tulee olla terve ja sopiva luonteeltaan. Suositeltavia ominaisuuksia ovat valppaus, tarkkaavaisuus, sitkeys ja nopeus. Arat, ylisujelevat ja -vartioivat, sekä stressaantuneet koirat eivät sovellu kuulokoiriksi. Tarvittaessa kuulokoirayhdistys voi testata koiran soveltuvuutta tehtävään.

Jos perheessä ei ole ennestään koiraa, yhdistys auttaa löytämään perheelle sopivan koirarodun sekä hyvän kasvattajan, jolta koiran voi hankkia. Yhdistys ottaa rotusuosituksissaan huomioon, kuinka paljon kuulovammaisella henkilöllä on kokemusta koirista. (Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, hakupäivä 5.12.2013.) Varsinkin lapsiperheille yhdistys suosittelee nuorta aikuista koiraa, koska pennun ensimmäiset kaksi vuotta kuluvat lähinnä perustotelevaisuuden opettamiseen. (Kantinkoski, Mähönen 27.11.2013, haastattelu.) Viralliseksi kuulokoiraksi voidaan hyväksyä koirat, jotka ovat osallistuneet yhdistyksen järjestämiin koulutuksiin ja läpäisseet viralliset testit. Virallisen kuulokoiran tunnistaa sen käyttämästä vihreästä liivistä. (Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, hakupäivä 29.10.2013.)

Kuulokoiran tehtävänä on toimia kuulovammaisen henkilön ”korvina”; se ilmoittaa omistajalleen eri ääniärsykkeistä kuten puhelimen soimisesta, ovikellosta ja herätyskellosta. Koira ei ilmoita ääniärsykkeistä haukkumalla, vaan se kiinnittää omistajansa huomion tassulla tai kuonolla koskettamalla. (Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, hakupäivä 16.12.2013.)

Kuulokoiria ei ole pelkästään kuulemisen apuväline, vaan se mahdollistaa omistajansa toimintaan osallistumisen ja lisää itsenäisyyden tunnetta. Koira toimii sekä arjen helpottajana, että psyykkisen hyvinvoinnin lisääjänä (Suomen kuulo- ja tukikoirat ry, hakupäivä 29.10.2013.) Koska kuulovamma rajoittaa kommunikointia, tuntevat kuulovammaiset henkilöt itsensä helposti yksinäisiksi ja eristäytyneiksi myös ollessaan toisten seurassa. Koira voi madaltaa kynnystä ryhtyä vuorovaikutukseen toisten kanssa ja muut ihmiset lähestyvät helpommin henkilöä, jolla on koira. Lisäksi koiran läsnäolo voi saada paikalla olijat rentoutumaan ja täten keskustelemaan vapautuneemmin. Koiranomistajat voivat jutella myös lemmikeilleen, tästä hyvänä esimerkkinä ovat joissakin kirjas-

toissa tavattavat lukukoirat, joille lapset voivat ääneen lukea kirjoja. Tämä vähentää ääneen lukemiseen liittyvää jännitystä ja motivoi harjoittelemaan lukemista. (Hart 2010, 66–70.) Kuulo- ja tukikoirayhdistyksen työskentelevä kouluttaja Miia Kantinkoski kertoo asiakkaiden kokeneen koiran tuoneen heille turvallisuuden ja itsenäisyyden tunteen. Koiralla on ollut myös positiivisia vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin; mm. asiakkaat kuulevat ovikellon äänen. Koira on asiakkaiden mielestä myös helpottanut kontaktin ottamista muihin ihmisiin ja se on myös hyvä keino verkostoitua varsinkin toisten koiranomistajien kanssa. (Kantinkoski & Mähönen 27.11.2013, haastattelu.) Leena Kaukio on tutkinut koiran ja omistaja välistä suhdetta pro gradu tutkielmassaan (2002). Tutkimuksessa nousi esiin samoja asioita kuin Kantinkosken kertomissa asiakaspalautteissa; harastusmahdollisuudet, turvautuminen, psyykinen hyöty, mielihyvän tunne, sosiaalisten suhteiden ja verkostoitumisen paraneminen.

3 LAPSEN OSALLISTUMISEN MAHDOLLISTAMINEN CO-OP OHJELMAN AVULLA

Työmme teoreettisena taustana on kanadalaiseen toiminnallisen suoriutumisen malliin pohjautuva CO-OP- ohjelma, jota on kehitetty useiden kanadalaisten toimintaterapeuttien yhteistyönä 1990-luvulta alkaen. (Polatajko & Mandich 2004, 7-8.) Valitsimme tämän ohjelman oppaan taustateoriaksi, koska se korostaa asiakaslähtöisyyttä ja perhekeskeistä työskentelyä. Opasta käyttävät lapsiperheet osallistuvat koirankoulutukseen koko perheen voimin. Keskiössä on kuitenkin aina lapsi, jolle kuulo- tai tukikoiraa koulutetaan. Tärkeää on siis ottaa lapsen näkökulma ja mielenkiinnonkohteet huomioon koulutusprosessin aikana. Ohjelmaan sisältyvä goal-plan-do-check (josta kerromme tarkemmin alempana), on hyvä keino opettaa lapselle erilaisia ongelmanratkaisustrategioita. Goal-plan-do-check- ajattelun pohjalle rakensimme oppaan sisällön.

Ohjelmassa painotetaan lapsen ongelmanratkaisutaitojen kehittämistä niin, että terapiassa saavutetut taidot voisivat yleistyä terapiaympäristön ulkopuolelle ja tukea myös uudenlaisten haasteiden ratkaisemisessa. (Polatajko ym. 2001, 111). CO-OP- ohjelman tarkoitus on opettaa lasta pohtimaan itsenäisesti tehtävän suorittamista, jotta hän tulevaisuudessa osaa valita kulloiseenkin tehtävään sopivan strategian sekä oppii soveltamaan sitä käytäntöön. (Polatajko & Mandich 2004, 66.) Opinnäytetyöstämme syntyvän oppaan tarkoituksena on olla lapsen ja perheen tukena koirankoulutuksessa sekä auttaa lasta itse huomaamaan koulutusprosessin ongelmakohtia ja auttaa lasta löytämään omia keinojaan niiden ratkaisemiseksi.

CO-OP ohjelmaan kuuluva DPA (dynamic performance analysis) on havainnointityökalu, jonka avulla pyritään selvittämään toiminnallisen suoriutumisen ongelmakohtia. DPA jaetaan kahteen päävaiheeseen: onko lapsi motivoitunut toiminnasta suoriutumiseen ja onko hänellä riittävä tieto siitä, kuinka tulisi toimia? (Polatajko & Mandich 2004, 62–63.) Opinnäytetyössämme yhdistyksen jäsenet ja lasten vanhemmat toivat esille ongelmakohtana sen, etteivät lapset ole aina riittävän motivoituneita koiran koulutusprosessiin, eikä heillä ole aina riittävä tieto esim. oikeanlaisesta koiran käsittelystä.

CO-OP- ohjelmassa käytetään ohjatun oivaltamisen prosessia. Tässä prosessissa aikuinen johdattelee lasta keksimään vastauksia ongelmiin sen sijaan, että kertoisi suoraan lapselle mitä teh-

dä, tai antaisi tämän pohtia yksin mahdollisia ratkaisuja. (Polatajko & Mandich 2004, 81.) Ohjattu oivaltaminen tapahtuu askel kerrallaan. Lapselle esitellään vain yksi korjattava asia kerrallaan, vaikka ongelmakohtia olisi useampia. Tällainen informaation rajoittaminen edesauttaa tehokasta oppimista. (Polatajko & Mandich 2004, 83–86.) Oppaassamme pyrimme esittelemään yleisimpiä ongelmakohtia yksi kerrallaan. Esittelimme myös joitain yksittäisiä ongelmanratkaisua esimerkkejä, mutta painotimme sitä, että perhe löytää yhdessä juuri itselleen sopivat tavat ongelmakohtien ratkaisemiseksi.

CO-OP- ohjelma noudattaa asiakaslähtöisen toimintaterapian periaatteita. Koska kyseessä on lapsiasiakas, tulee ohjelman mukaan kiinnittää erityistä huomiota siihen, että harjoittelu tehdään mahdollisimman kiinnostavaksi ja hauskaksi, lapsen maailmaan sopivaksi. (Polatajko & Mandich 2004, 91.) Oppaamme tehtiin mahdollisimman leikinomaiseen muotoon, jotta lapsi voi yhdessä perheen kanssa tai itsekseen perehtyä siihen. Leikinomaisuus oppaassa voi myös motivoida ja innostaa lasta koiran koulutusprosessiin ja koiran kanssa työskentelyyn.

Vanhempien rooli CO-OP ohjelmassa on merkittävä. Vanhempien odotetaan tukevan aktiivisesti lasta taitojen saavuttamisessa ja auttavan lasta kotiharjoituksissa sekä tukevan ongelmanratkaisutaitojen siirtymistä kotiympäristöön. Vanhemmat voivat kotona innostaa lasta harjoittelemaan sekä auttaa lasta saamaan onnistumisen kokemuksia arjessa. (Polatajko & Mandich 2004, 98–99.) Oppaamme suunniteltiin niin, että koko perhe yhdessä voi käyttää sitä. Näin vanhempien rooli lapsen tukemisessa vahvistuu.

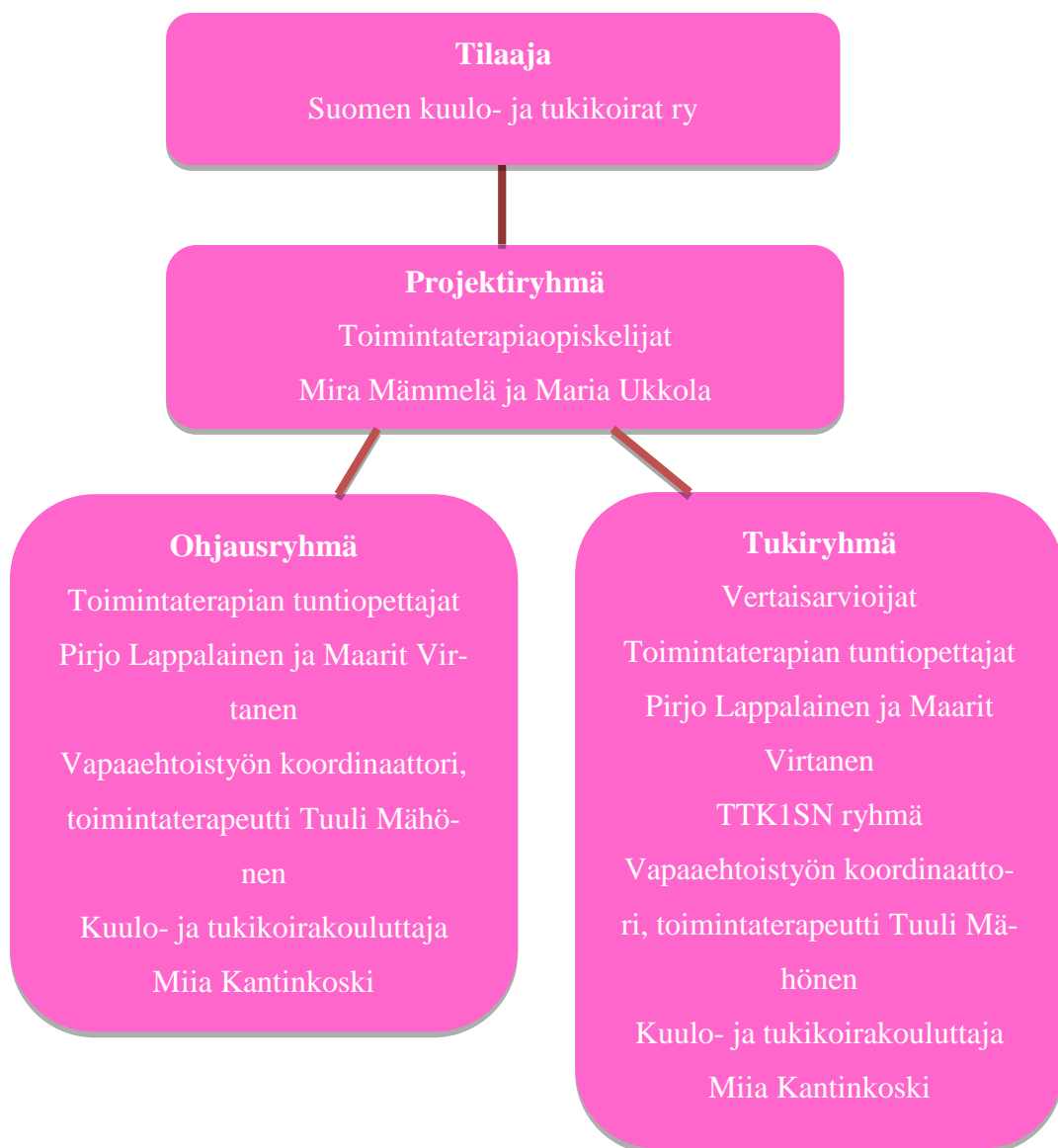
CO-OP ohjelman mukaan harjoittelun tulisi olla lapselle mielekästä ja hauskaa, jopa leikinomaista, tavoitteena olisi että opitut taidot siirtyisivät osaksi lapsen arkea. CO-OP ohjaa, että lapsen tulisi itse löytää ratkaisuja ja strategioita ongelmatilanteisiin. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että lapsi etsisi strategioita yksin, vaan terapeutti on lapsen tukena, tätä kutsutaan CO-OP ohjelmassa ohjatuksi oivaltamiseksi. Tällainen tapa on tutkimusten mukaan tehokas oppimisen muoto, saadessaan vastuuta lapsi saa lisää motivaatiota. Ohjelman peruseriaatteena on goal-plan-do-check ajattelu. Goal-vaiheessa asetetaan tavoite, Plan-vaiheessa tehdään suunnitelma tavoitteeseen pääsemiseksi, Do-vaiheessa tehdään työtä tavoitteen saavuttamiseksi ja Check-vaiheessa tarkastetaan ollaanko tavoite saavutettu ja arvioidaan lopputulosta. (Polatajko & Mandich 2004, 68-69.) Opas rakennettiin tämän ajattelun pohjalta. Oppaassa on eri vaiheita, joiden mukaan ede-

tä. Lopussa on myös pohdintavaihe, jossa lapsi perheineen voi tarkastella koulutusprosessia ja arvioida edistymistään ja tavoitteiden saavuttamista.

4 PROJEKTIN SUUNNITTELU

4.1 Projektiorganisaatio

Projektiorganisaatio koostuu projektin toteuttamista varten muodostetusta organisaatiosta. Organisaation jäsenillä on kaikilla omat roolinsa ja tehtävänsä projektin tavoitteen saavuttamiseksi. (Karlsson & Marttala 2001,77; Pelin 2002, 79.) Tässä projektissa projektiorganisaatio koostuu tilaajasta, projektiryhmästä, ohjausryhmästä sekä tukiryhmästä. (Kuvio 1)

KUVIO 1. Projektiorganisaatio

Tilaaaja vastaa projektin päämäärästä ja suunnasta ja valitsee projektin toteuttajat. (Karlsson & Marttala 2001, 78–80). Tässä projektissa tilaajana toimii Suomen kuulo- ja tukikoirat Ry:n hallitus. Yhdistyksen tavoitteena on auttaa koiran omistajia henkilökohtaisen kuulo- tai tukikoiran koulutuksessa.

Projektiryhmän tehtäviin kuuluu projektin suunnittelu, toteutus, työn edistymisen raportointi ja dokumentointi. Projektiryhmäläisillä on kokonaisvastuu projektin toteuttamisesta. (Pelin 2002, 84.) Tässä projektissa projektiryhmän jäseninä toimimme me, toimintaterapeuttiopiskelijat Mira Mämmelä ja Maria Ukkola. Toimimme projektin aikana tasavertaisina työpareina.

Projektin ohjausryhmän tehtävänä on toimia asiantuntijoina ja varmistaa tilaajan puolesta, että projekti valmistuu aikataulussa ja suunnitelmien mukaan. Ohjausryhmään tulisi kuulua myös tilaajan edustaja. (Karlsson & Marttala 2001, 82–83.) Tässä projektissa ohjausryhmä koostui ohjaavista opettajista: Pirjo Lappalainen, Maarit Virtanen, sekä tilaajan edustajista. Ohjausryhmä antoi tukea ja ohjeistusta projektin eri vaiheissa.

Tukiryhmän tehtävänä on antaa tukea ja neuvoja laadun varmistukseen liittyvissä asioissa. (Ruuska 2007, 129). Tukiryhmä tässä projektissa koostui ohjaavista opettajista, tilaajan edustajista, TTK1SN-ryhmäläisistä sekä vertaisarvioijista. Opiskeluryhmämme antoi meille tukea ja kannustusta opinnäytetyön teon aikana. Vertaisarvioijilta saimme palautetta työstämme. Tilaajan edustajilta kysyimme neuvoa ja ohjausta kuulo- ja tukikoiratoimintaan sekä oppaan sisältöön liittyen. Ohjaavat opettajat olivat mukana opinnäytetyöprosessin jokaisessa vaiheessa sekä hyväksyivät prosessin kaikki välitulokset.

4.2 Projektin päätehtävät

Aiheeseen perehtyminen on yksi projektin päätehtävistä. Keväällä 2013 saimme opettajan kautta yhteistyö ehdotuksen Suomen kuulo ja tukikoirat ry:ssä työskenteleviltä Tuuli Mähöseltä ja Miia Kantinkoskelta. Tapasimme yhteistyö palaverin merkeissä syksyllä 2013, jossa suunnittelimme mahdollista tulevaa yhteistyötä, paikalla olivat ohjaaja Pirjo Lappalainen, yhteistyötahoa edustavat järjestön työntekijät Tuuli Mähönen ja Miia Kantinkoski. Tapaamisen jälkeen aloimme perehtyä aiheeseen tarkemmin. Etsimme teorial tietoa eri lähteistä ja valitsimme työtämme ohjaavan toimintaterapian alan teoreettiseksi viitekehykseksi CO-OP-ohjelman. Välituloksena syntyi syksyl-

lä 2013 teoriaperusta, johon on avattu työmme kannalta keskeisiä käsitteitä ja esitelty aiempia tutkimuksia. Keskeisiä käsitteitä teoriaperustassamme olivat kuulovammainen lapsi ja vamman vaikutus lapsen toimintakykyyn, kuulovammaisen lapsen toimintaterapia sekä kuulo- ja tukikoirat. Teoriaperusta toimi koko opinnäytetyöprojektin teoreettisena pohjana.

Projektin suunnittelu on toinen projektin päätehtävä. Projektin suunnitteluvaiheessa etsitään parasta toteutustapaa, yleensä vaihtoehtoja on useita. Suunnitteluvaiheessa tarkastellaan erilaisten tekijöiden vaikutuksia ja tehdään päätöksiä. Lopputuloksena on projektin toteutussuunnitelma. Projektisuunnitelma kertoo, miten projektille asetetut tavoitteet aiotaan saavuttaa. Projektisuunnitelma vastaa kysymyksiin kuka tekee, mitä tehdään, miten tehdään ja milloin tehdään. (Pelin 2002, 97.) Projektisuunnitelmassa määrittelimme projektin taustan ja tarkoituksen, projektiorganisaation, projektin tavoitteet, projektin päätehtävät ja aikataulun, oppaalle asetetut laatukriteerit, projektille asetetun budjetin, projektin riskit sekä projektin ohjaussuunnitelman. Projektin suunnittelu piti sisällään projektikirjallisuuteen perehtymisen ja projektisuunnitelman laatimisen. Projektisuunnitelmassa kuvattiin projektin tausta ja tarkoitus, projektiorganisaatio, projektin tavoitteet, projektin päätehtävät ja aikataulu, oppaalle asetetut laatukriteerit, projektin riskit sekä projektin ohjaussuunnitelma. Tämän jälkeen projektisuunnitelma annettiin ohjaaville opettajille arvioitavaksi. Palautteen perusteella viimeistelimme sen. Välituloksena syntyi projektisuunnitelma. Projektisuunnitelman laatiminen toteutui 04/2014–06/2014. Tämän jälkeen teimme yhteistyösopimuksen Suomen kuulo- ja tukikoirat ry:n kanssa. Yhteistyösopimuksessa sovimme tekijänoikeuksista ja oppaan levityksestä. Opas julkaistaan sähköisessä muodossa ja se tulee vain tilaajan käyttöön.

Oppaan suunnittelu ja toteutus on projektin kolmas päätehtävä. Projektimme oli luonteeltaan tuotekehitysprojekti. Tuotekehitysprojekti koostuu luonnostelu-, kehittely- ja viimeistelyvaiheesta. Jämsä ja Mannisen (2000) mukaan luonnosteluvaihe käynnistyy kun on päätetty siitä, minkälainen tuote päätetään valmistaa. Luonnosteluvaiheessa on tärkeää analysoida tuotteen suunniteluun ja valmistamiseen vaikuttavat tekijät ja näkökohdat, tällä pyritään turvaamaan tuotteen laatu. Tuotteen luonnostelua ohjaavat yhdeksän eri näkökohtaa, joita ovat asiakasprofiili, tuotteen asiasisältö, palvelujen tuottaja, rahoitus vaihtoehdot, asiantuntijatieto, arvot ja periaatteet, toimintaympäristö, säädökset ja ohjeet, sidosryhmät. (Jämsä & Manninen 2000, 43.) Luonnosteluvaihetta seuraa tuotteen kehittelyvaihe. Kehittelyvaiheessa päätetään lopulliset sisältöä ja ulkoasua koskevat asiat. Kehittelyvaiheen jälkeen seuraa tuotteen viimeistelyvaihe. (Jämsä & Manninen 2000, 54.) Viimeistelyvaiheeseen kuuluu tuotteen koekäyttö. Koekäyttöversiota voivat testata esi-

merkiksi tilaajat tai mahdolliset asiakkaat. Tuote viimeistellään koekäytöstä saatujen palautteiden ja kokemusten pohjalta. Viimeistelyvaiheeseen kuuluvat myös tuotteen jakelun suunnittelu ja markkinointi. (Jämsä, Manninen 2000, 80–81.)

Oppaan suunnittelu ja toteutusvaihe alkoi keväällä 2014 ja päättyi syksyllä 2014. Tämän vaiheen välituloksena syntyi opas. Noudatimme oppaan suunnittelussa ja toteutuksessa Jämsä ja Mannisen rakennetta. Huomioimme suunnittelun eri vaiheissa oppaan tilaajan toiveet. Luonnosteluvaiheessa suunnitimme, minkä ikäisille opas tehdään, minkä tyyppinen oppaan sisältö on, kuka sitä käyttää ja missä. Opasta luonnosteltiin yhdessä yhteistyökumppanin edustajien kanssa puhe-
linpalaverissa, sähköpostilla, skype palaverissa sekä tapaamisella Joensuussa. Tapaamisen aikana kävimme tutustumassa tukikoiraa kouluttavaan perheeseen. Perheeltä saimme tietoa siitä, mitkä asiat ovat lapselle vaikeimpia koiran koulutusprosessissa. Näitä tietoja hyödynsimme suunnitellessamme oppaan sisältöä. Saimme myös tietoa koiran koulutusprosessista.

Oppaan kohderyhmäksi päätettiin rajata lapset ja lapsiperheet, tarkemmin 7-10 vuotiaat. Päätös tehtiin yhdessä tilaajan edustajien kanssa. Kyseisen ikäryhmän lapsilla on yhdistyksen edustajien mukaan eniten haasteita koiran koulutuksessa. Tämän ikäiset lapset ovat myös tarpeeksi vanhoja osallistuakseen koiran koulutusprosessiin aktiivisesti. Selkeästi rajattu ikäryhmä helpotti oppaan sisällön ja ulkoasun suunnittelua sekä oli välttämätön toimenpide rajattaessa opinnäytetyön laajuutta.

Kehittelyvaiheessa oppaasta päätettiin tehdä noin 20 sivuinen sähköisessä muodossa julkaistava PDF-tiedosto. Yhdessä tilaajan kanssa sovittiin, että opas tulee yksinoikeudella yhdistyksen käyttöön, eikä sitä laiteta julkiseen levitykseen, esim. loppuraportin liitteenä Theseukseen. Oppaaseen suunniteltiin kuvat, tekstit ja toiminnot. Päätettiin, että kuvat tuottaa projektiryhmän jäsen Mira Mämmelä. Tekstit ja toiminnot suunniteltiin laatukriteerien ja tilaajien toiveiden mukaan.

Viimeistelyvaiheeseen liittyvää koekäyttöä kohderyhmälle ei pystytty tämän opinnäytetyöprosessin aikana toteuttamaan ajan puutteen ja muiden käytännön järjestelyiden vuoksi. Tilaaajan edustajat ottivat viimeistelyvaiheessa kantaa oppaan sisältöön ja ulkoasuun liittyen, samoin ohjausryhmään kuuluvat opettajat. Tilaaajan edustajien sekä ohjaavien opettajien palautteen pohjalta muokkasimme oppaan lopulliseen muotoonsa.

Projektin päättämisvaiheessa arvioidaan projektille asetettujen tavoitteiden toteutumista ja laaditaan loppuraportti. Projektin tulokset luovutetaan projektin johtoryhmällä tarkastettavaksi ja käyttöön otettavaksi. (Pelin 2002, 360.) Projektin päättämisvaihe toteutui syksyllä 2014. Välituloksena syntyi opinnäytetyön loppuraportti. Projekti arvioitiin ja loppuraportti sekä valmis opas luovutettiin yhteistyökumppanin edustajien ja opettajien tarkastettavaksi lokakuussa 2014. Esitimme opinnäytetyömme marraskuussa 2014.

5 OPPAAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

5.1 Oppaalle asetetut laatukriteerit

Laadunvarmistuksella pyritään varmistamaan, että tuote täyttää sille asetut laatuvaatimukset. Laadunarvioinnin avulla pyritään poistamaan mahdollinen poikkeavuus, ja tekemään ehkäiseviä ja korjaavia toimenpiteitä laadun takaamiseksi. Laadukas tuote vastaa käyttäjän tarpeisiin ja odotuksiin ja on tilaajalle hyödyllinen. Tuotteelle asetetaan laatukriteerit, joiden avulla tuotteesta pyritään tekemään mahdollisimman laadukas ja käytettävä. (Jämsä & Manninen 2000, 127–128, 130,135.) Meidän tavoitteenamme oli valmistaa tarkoituksenmukaisia toimintoja sisältävä laadukas opas, joka vastaisi tilaajan ja käyttäjien tarpeita. Asetimme työmme laatukriteereiksi selkeyden, käytettävyyden, sovellettavuuden ja leikinomaisuuden.

Tuottajalle on tärkeää, että tuote on kilpailukykyinen ja aiheuttaa vähän negatiivista palautetta ja korjaus tarvetta. On tärkeää, että tuotteelle on tarve ja tuote vastaa näitä tarpeita. (Jämsä & Manninen 2000, 127.) Suomen kuulo- ja tukikoira yhdistyksessä työskentelevät yhdyshenkilömme toivat esille tarpeen tuotteesta, joka sisältäisi leikinomaisia toimintoja, jotka tukisivat ja innostaisivat lapsia ja heidän perheitään koiran koulutukseen. Oppaan ja sen sisältämien toimintojen toivottiin olevan selkeitä, helposti käyttöön otettavia ja eri asiakasryhmille sovellettavia.

Selkeys laatukriteerinä oppaassamme tarkoitti sitä, että opas olisi looginen ja sisältö hyvin jäsenelty sekä lapselle mahdollisimman luettava. Tavoitteenamme oli, että opas kirjoitetaan Jämsä ja Mannisen (2000) määritelmän mukaan. He ovat määrittäneet, että oppaan sisällön tulisi olla kirjoitettu täsmällisesti, ymmärrettävästi ja käyttäjän tiedon tarpeet huomioiden. (Jämsä & Manninen 2000, 54–56).

Käytettävyys määrittelee vastaako tuote käyttäjän tarpeisiin ja tuoko se ratkaisun käyttäjän kanalta keskeisiin ongelmiin. Käytettävyys pitää sisällään myös tuotteen helppokäyttöisyyden. Jotta tuote olisi käytettävä, tulee sen suunnittelussa ottaa huomioon käyttäjän toiveet ja tarpeet. (VTT 2014.) Pyrimme siihen, että oppaamme on mahdollisimman käytettävä ja vastaa tilaajan ja käyttäjien esittämiin tarpeisiin ja toiveisiin. Huomioimme tuotteen suunnittelun ja valmistuksen eri vaiheissa tilaajan ja käyttäjien toiveet ja kehittämis ehdotukset ja muokkaisimme tuotettamme niiden

pohjalta mahdollisimman käytettäväksi. Pyrimme myös siihen, että opas on helposti saatavilla joko tulostettuna paperiversiona tai sähköisessä pdf-mudossa. Oppaassamme pyrimme myös monipuoliseen käytettävyyteen. Oppaan sisältämät toiminnot ovat helposti käyttöön otettavissa.

Sovellettavuus oppaassamme tarkoitti, sitä että oppaan sisältämät toiminnot ovat pienillä muutoksilla sovellettavissa Suomen kuulo- ja tukikoirat ry:n eri asiakasryhmille. Toimintoja valittaessa huomioitiin, että toiminnot eivät ole sidoksissa tiettyyn asiakasryhmään. Tarkoituksena oli, että opasta voisi käyttää niin kuulokoira kuin tukikoira koulutuksenkin tukena. Mahdollisen tilaajan edustajat toivat esille toiveen oppaan sovellettavuudesta. (Kantinkoski & Mähönen 8.4.2014, puhelinalaveri.)

Leikinomaisuus tarkoittaa lapsen taipumusta leikkiä ja lähestyä leikin avulla myös muita toimintoja. (Bundy & Skard 2008, 71). Leikinomaisuus oppaassamme tarkoitti sitä, että opas olisi sisältöään lasta kiinnostava ja motivoiva. Opas olisi koottu siten, että se olisi ulkoasultaan ja sisällöltään leikinomainen, näin oppaassa olevat toiminnot auttaisivat lasta leikin avulla lähestymään uutta asiaa eli koirankoulutusta.

5.2 Luonnostelu- ja kehittelyvaihe

Tuotekehitysprojekti koostuu luonnostelu-, kehittely- ja viimeistelyvaiheesta. Jämsä ja Mannisen (2000) mukaan luonnosteluvaihe käynnistyy kun on päätetty siitä, minkälainen tuote päätetään valmistaa. Luonnosteluvaiheessa on tärkeää analysoida tuotteen suunnitteluun ja valmistamiseen vaikuttavat tekijät ja näkökohdat, tällä pyritään turvaamaan tuotteen laatu. Tässä vaiheessa on tärkeää aktiivinen keskustelu yhteistyökumppanin sekä ohjaus- ja tukiryhmän kanssa. (Jämsä & Manninen 2000, 43, 48.) Oppaan suunnittelu aloitettiin huhtikuussa 2014. Oppaan suunnittelua valittiin ohjaamaan CO-OP –ohjelma. CO-OP ohjelma ohjasi oppaan jäsentelyä ja sisältöä goal-plan-do-check ajattelun mukaisesti.

Tilaajan kanssa käytiin aktiivista keskustelua puhelimitse sekä sähköpostitse kevään ja kesän aikana. Huhtikuun aikana käytiin tapaamassa erästä perhettä, joka koulutti yhdistyksen avulla tukikoira perheen lapsen avuksi. Tapaamisen aikana rajattiin oppaan sisältöä sekä saatiin konkreettisia ja hyödyllisiä vinkkejä oppaan sisältöä varten. Rajasimme oppaan ikäryhmän yhdessä tilaajan kanssa ja sovimme oppaan julkaisumuodosta. Saadun tiedon ja aktiivisen yhteydenpidon

avulla opasta lähdettiin kehittämään tilaajien toiveiden ja oppaalle asetettujen laatuksien pohjalta. Suunnitelmat kirjattiin ja useita erilaisia vaihtoehtoja käytiin läpi koskien oppaan sisältöä. Oppaan suunnittelussa hyödynnettiin aiemmin valmistettua tietoperustaa ja projektisuunnitelmaa. Tässä vaiheessa valmistettiin alustava versio oppaan tekstisisällöstä. Sisällön suunnittelun tueksi haimme lisätietoa useista eri lähteistä.

Luonnosteluvaihetta seuraa tuotteen kehittäminen. Kehittelyvaiheessa päätetään lopulliset sisältö ja ulkoasu koskevat asiat. (Jämsä & Manninen 2000, 54.) Kehittelyvaiheessa oppaasta päätettiin tehdä noin 20 sivuinen sähköisessä muodossa julkaistava PDF-tiedosto. Oppaaseen suunniteltiin visuaalinen ilme, joka sisälsi värimaailman ja kuvat, sekä viimeisteltiin oppaan tekstisisältö. Oppaan visuaaliseen ilmeeseen ei tilaajalla ollut erityisiä toivomuksia, vaan saimme vapaat kädet toteutukseen. Ainoa toive, jonka yhdistys esitti, oli että yhdistyksen logo ja nimi tulevat oppaan etukanteen. Valitsimme väreiksi vihreän eri sävyjä, koska yhdistys käyttää julkaisuissaan, nettisivuillaan ja logossaan vihreää väriä. Kokeilimme eri vaihtoehtoja ja mielestämme vihreän eri sävyt sopivat työhömmme parhaiten. Visuaalinen ilme suunniteltiin siten, että se miellyttää sekä tyttöjä että poikia. Mielestämme vihreä väri oli sopivan neutraali.

Oppaan tilaajalla ei ollut erityisiä toivomuksia oppaan kuvituksen suhteen. Aluksi suunnittelimme käyttävämme kuvituksessa valokuvia tai lasten piirroksia. Valokuvia varten olisi pitänyt palkata ulkopuolinen valokuvaaja ja se olisi vienyt liian paljon aikaa ja rahaa. Valokuvaustilanteiden järjestäminen olisi käytännössä ollut hankalaa. Lasten piirustusten käyttäminen ei lopulta onnistunut, koska piirrosten kerääminen olisi ollut aikaa vievää ja vaatinut lisätyötä myös tilaajan edustajilta. Lopulta tulimme siihen tulokseen, että paras ja kustannustehokkain tapa järjestää kuvitus olisi se, että toinen meistä tekisi kuvat itse. Itse piirretyt kuvat vastasivat mielestämme laatuksiemme ja tukivat oppaan tekstisisältöä. Oppaan kertojaksi valittiin Onni-koira. Halusimme tuoda oppaaseen kertojan, jotta kerronta olisi lapsenomaisempaa ja lapsen olisi helpompaa seurata oppaan kulkua. Hahmoksi valittiin koira, koska opas liittyy olennaisesti koirankoulutukseen. Nimeksi valittiin helposti muistettava suomalainen nimi. Koiran ulkomuodosta haluttiin tehdä yksinkertainen ja helposti koiraksi tunnistettava.

Opas päätettiin toteuttaa Microsoft Office Word 2010 ohjelmalla. Valitsimme tämän ohjelman, koska mielestämme se sopi oppaamme valmistukseen hyvin. Ohjelman käyttö oli meille molemmille tuttua ja sen avulla saimme oppaan sivuista A4 kokoisia, sekä saimme helposti ja luontevasti

ti tekstin ja kuvat muotoiltua haluamallamme tavalla. Kokeilimme erilaisia tekstityylejä ja eri fonttikokoja. Päädyimme käyttämään oppaassa candara fonttia. Fonttikokona oli pääasiassa 14, otsikoissa ja kansilehdissä fonttikoko oli isompi. Mielestämme fontti ja fonttikoko olivat selkeitä ja helposti luettavia. Oppaan kohderyhmänä ovat lapset, joten oppaan kieliasu suunniteltiin helppolukuiseksi ja yksinkertaiseksi. Lauseet olivat lyhyitä ja pitkiä sanoja sekä lapselle haastavia ilmaisuja pyrimme välttämään.

5.3 Palautteen keruu ja oppaan viimeistely

Viimeistelyvaiheessa saadaan palautetta tehdystä tuotteesta ja arvioidaan sitä. Tuote viimeistellään saatujen palautteiden ja arviointien pohjalta. (Jämsä & Manninen 2000, 80–81.) Palautetta pyysimme aktiivisesti niin tilaajan edustajilta kuin ohjaavilta opettajilta sähköpostitse ja puhelimitse. Saamamme palaute oli pääasiassa positiivista. Viimeistelyvaiheessa palautetta saimme molemmilta tilaajan edustajilta sekä molemmilta ohjaavilta opettajilta. Saimme palautetta ja korjaus ehdotuksia liittyen oppaan tekstisisältöön ja muotoiluun. Tilaajan edustajat toivoivat, että tekstiä olisi vähemmän ja lauseet olisivat lyhyempiä sekä tekstin jaottelu olisi selkeämpää. Tilaajan edustaja toivoi myös joidenkin toistaan liikaa muistuttavien leikkien poistamista. Tilaajan edustaja toivoi muutoksia joihinkin sanavalintoihin. Ohjaavilta opettajilta saatu palaute oli samansuuntaista. Saadun palautteen pohjalta opasta muotoiltiin uudelleen, leikkejä vähennettiin, lauseita lyhennettiin ja selkeytettiin, sanavalintoja mietittiin uudelleen. Viimeistelyvaiheessa painotettiin tilaajan edustajien antamaa palautetta ja opasta muokattiin lähinnä heidän toiveidensa pohjalta. Oppaan viimeistelyn jälkeen valmis opas lähetettiin tilaajan edustajille sekä ohjaaville opettajille. Tilaajan edustajille lähetimme kirjallisen palautelomakkeen (kts. liite 2).

6 PROJEKTIN ARVIOINTI

6.1 Projektin tavoitteiden saavuttamisen arviointi

Saavutimme projektin tulostavoitteen, joka oli suunnitella ja toteuttaa opas Suomen kuulo- ja tukikoira ry:n käyttöön tukemaan lapsiperheiden koiran koulutusprosessia. Opas sisältää tavoitteen mukaisesti toimintoja, joita lapsiperheet voivat käyttää kuulo- tai tukikoiran koulutuksen tukena. Mielestämme opas on lasta kiinnostava ja yhdistyksen kuulo- tai tukikoirankoulutusprosessai tukeva. Opas sisältää erilaisia leikkejä, ohjeita ja tehtäviä. Tilaajan edustajan mielestä opas on käytettävissä kohderyhmälle eli perheille, joissa on lapsiasiakas. Opas on otettavissa käyttöön tilaajan toiveen mukaisesti pienissä osissa.

Projektin välitön tavoite oli, että tilaaja kokee oppaan hyödylliseksi. Toinen välitön tavoite oli, että tilaaja ottaa oppaan yhdistyksen koekäyttöön. Tilaajan edustajan mielestä opas on heitä hyödyttävä ja otettavissa käyttöön. Edustajan mielestä oppaassa oli otettu tilaajan toiveet huomioon. Projektin kehittämistavoitteena oli, että opas tulisi yhdistyksen ja sitä kautta perheiden käyttöön. Pitkän aikavälin tavoitteena oli, että kun oppaan avulla lapsi innostuu koiran kanssa työskentelystä, koira voisi mahdollistaa lapsen osallistumisen ja auttaa häntä itsenäisempään ja sujuvampaan arkeen. Näitä tavoitteita ei tämän projektin aikana pystytty arvioimaan, koska opas ei tullut projektin aikana vielä kuulo- ja tukikoirat ry:n käyttöön. Näiden tavoitteiden arvioimiseksi tarvittaisiin tutkittua tietoa sen jälkeen kun opas olisi ollut yhdistyksen ja sitä kautta perheiden käytössä jonkin aikaa. Myös tilaajan edustajan mielestä oppaan testaus kohderyhmällä olisi vaatinut isommat resurssit, kuin mitä opinnäytetyön tekemiseen on varattu. Tilaajan edustaja totesi kuitenkin, että oppaan tehtävien voisi olettaa motivoivan lasta koiran koulutukseen.

Omat oppimistavoitteemme toteutuivat hyvin. Opimme toteuttamaan projektin alusta loppuun. Opimme, että projektin toteuttaminen on pitkä ja monivaiheinen prosessi, joka vaatii paljon työtä ja sitoutumista kaikilta projektiorganisaatioon kuuluvilta jäseniltä. Saimme tietoa kuulo- ja tukikoira toiminnasta ja siitä, miten tämän toiminnan avulla voidaan mahdollistaa ihmisen toimintaa. Lisäksi saimme kirjallisuuteen tutustumalla tietoa siitä, miten koira voisi hyödyntää toimintaterapeutin työssä ja miten koira lisää ihmisen hyvinvointia.

6.2 Oppaan laadun arviointi

Oppaamme laatukriteereitä olivat selkeys, käytettävyys, sovellettavuus ja leikinomaisuus. Laatu-kriteereiden toteutumista arvioitiin itsearvioinnilla ja tilaajan edustajille lähetetyllä palautelomak-keella. Palautelomake on liitteenä tämän raportin lopussa. (Liite 2).

Selkeys oppaassamme toteutui mielestämme melko hyvin. Opas on mielestämme suurimmaksi osaksi helppolukuinen ja visuaaliselta ulkoasultaan selkeä. Sanamuodot ja lauserakenteet ovat pääosin selkeitä. Joissakin osuuksissa lauseet olisivat voineet olla lyhyempiä ja yksinkertaisem-pia. Mielestämme oppaan sisältö huomioi hyvin käyttäjän tarpeet. Tilaajan edustaja oli osin tyyty-väinen oppaan selkeyteen. Teksti olisi tilaajan edustajan mielestä voinut olla vielä selkeämpää ja oppaan kertojan eriyttäminen olisi voinut olla täsmällisempää, mm. käyttämällä enemmän puhe-kuplia oppaan kertojan Onni-koiran puheen tukena. Kokonaisuudessaan oppaan selkeys vastasi pääpiirteittäin tilaajan tarpeita.

Käytettävyys oppaassamme toteutui projektin aikana mielestämme hyvin. Opas on helppo ottaa käyttöön koiran koulutusprosessin aikana. Koko perhe voi yhdessä käyttää opasta. Tilaajan edus-tajan mielestä opas on käytettävissä kohderyhmälle eli lapsiasiakkaille perheineen.

Mielestämme onnistuimme sovellettavuuden saavuttamisessa. Oppaan sisältö ei ole sidoksissa mihinkään tiettyyn asiakasryhmään, vaan se on monipuolisesti käytettävissä erilaisille perheille ja lapsille.

“Oppaan toiminnot ovat riittävän yleisluontoisia, jotta asiakasperheet voivat toteut-taa niitä lapsen ja koiran kanssa. Tehtävissä oli mahdollisuus valita sekä sisä- että ulkotila toimintaympäristöksi.” (tilaajan edustajan palaute 27.10.2014.)

Leikinomaisuuden onnistuimme mielestämme saavuttamaan hyvin. Oppaan kuvitus ja värimaail-ma on mielestämme lasta kiinnostavaa ja viihdyttävää. Mielestämme oppaan sisältö ja ulkoasu houkuttelevat lasta osallistumaan ja sitoutumaan toimintaan ja näin lisäävät lapsen motivaatiota koiran koulutukseen. Mielestämme opas voi edistää yhteisten positiivisten kokemusten syntymis-tä lapsen ja koiran välillä. Opas saavutti myös tilaajan edustajan mielestä tämän kriteerin.

”Toiminnot sisälsivät leikkitehtäviä lapselle ja koiralle tai koko perheelle, sekä piirustustehtäviä lapselle. Tehtäviin oli jätetty kohderyhmän ikää ajatellen sopivasti valinnan varaa lapselle, jotta tämä kiinnostuisi tehtävistä ja motivoituisi tekemään niitä. Tehtävänannoissa vastuu oli kuitenkin selkeästi aikuisella ja tämä olikin tilaajan toive.” (tilaajan edustajan palaute 27.10.2014.)

Tilaajan edustaja koki yhteistyön kanssamme sujuvaksi, joustavaksi sekä hyvin aikataulussa pysyväksi. Tilaajan mielestä työstä välittyi toimintaterapian ammatillinen orientaatio, voimavaralähtöisyys, ratkaisukeskeisyys ja asiakaslähtöisyys.

”Tilaajan toive oli myös, että opasta voitaisiin ottaa käyttöön asiakkaan kanssa pala kerrallaan, eikä välttämättä jakaa kerralla. Tämä oli huomioitu jakamalla sisältö osioihin ja eriyttämällä lapselle annettavat tehtävä sivut tilaajan toiveen mukaisesti – hyvä!” (tilaajan edustajan palaute 27.10.2014.)

Olemme tyytyväisiä oppaan ulkoasuun ja sisältöön. Oppaasta tuli sellainen, kuin suunnittelimme. Ulkoasusta olemme mielestämme onnistuneet saamaan lasta kiinnostavan. Oppaaseen tehdyt kuvat ovat mielestämme teemaan sopivia ja tukevat hyvin oppaan tekstisisältöä ja kokonaistarkoitusta. Mielestämme onnistuimme oppaan tekstisisällön rajaamisessa ja erilaisten toimintojen ja tehtävien valinnassa.

6.3 Projektin päätehtävien toteutumisen arviointi

Ensimmäinen projektimme päätehtävä oli aiheeseen perehtyminen jonka aloitimme keväällä 2013. Perehdyimme aiheeseen huolellisesti ja etsimme teorial tietoa monipuolisesti eri lähteistä. Käytimme aiheeseen perehtymiseen paljon aikaa. Työtä vaikeutti se, että suoraa tietoa aiheeseemme liittyen oli varsin vähän. Tutkimuksia kuulo- ja tukikoiratoiminnan ja toimintaterapian välillä ei Suomessa ole tehty. Teoriaperustan rajaaminen oli aluksi haastavaa ja jouduimme tekemään muutoksia useaan otteeseen. Päätehtävän välituloksena syntyi teoriaperusta, jonka esitimme syksyllä 2013. Huolellinen aiheeseen perehtyminen ja valmis teoriaperusta helpottivat opinnäytetyö- ja tuotekehitysprosessia.

Projektimme toinen päätehtävä oli projektin suunnittelu, jonka aloitimme keväällä 2014. Perehdyimme projektikirjallisuuteen huolellisesti ja laadimme projektisuunnitelman tarkkaan. Meillä kummallakaan ei ollut aiempaa kokemusta projektin toteuttamisesta, joten käsitteisiin ja suunnit-

teluun käytimme paljon aikaa. Projektisuunnitelmaa tehdessämme huomioimme tarkkaan tilaajan tarpeet ja toiveet sekä lait ja asetukset. Haimme projektisuunnitelman tekovaiheessa ohjausta ohjaavilta opettajiltamme. Valmiin projektisuunnitelman palauttamisen jälkeen teimme yhteistyösovimuksen yhteistyökumppaneidemme kanssa. Suunnittelimme ja selvitimme tarkkaan tekijänoikeuksiin liittyvät asiat.

Oppaan suunnittelu ja toteutus aloitettiin keväällä 2014 ja päättyi syksyllä 2014. Haimme oppaan suunnitteluun ja toteutukseen liittyvää teoretietoa sekä teimme tiivistä yhteistyötä yhteistyökumppanin edustajien kanssa. Noudatimme oppaan suunnittelussa ja toteutuksessa Jämsä & Mannisen rakennetta sekä huomioimme suunnittelun eri vaiheissa oppaan tilaajan toiveet. Mielestämme onnistuimme tässä hyvin. Oppaan suunnittelu ja toteutus vaihe vei odotettua enemmän aikaa. Pohdimme erilaisia vaihtoehtoja ja muutimme suunnitelmia useaan otteeseen. Teimme paljon töitä oppaan laatukriteerien toteuttamiseksi ja onnistuneen työn valmistamiseksi. Olemme tyytyväisiä tekemiimme valintoihin ja lopulliseen oppaaseen.

Projektin päättämisvaihe toteutui syksyllä 2014. Loppuraportin kirjoittaminen toteutui suunnitellun aikataulun mukaisesti. Projekti arvioitiin ja loppuraportti sekä valmis opas luovutettiin yhteistyökumppanin edustajien ja opettajien tarkastettavaksi lokakuussa 2014. Esitimme opinnäytetyömme marraskuussa 2014.

7 POHDINTA

Toimintaterapia on jatkuvasti kehittyvä ammattiala. Mielestämme tietoisuutta toimintaterapiasta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista tulee jatkossakin lisätä. Toimintaterapian opiskelijoina halusimme olla antamassa oman panoksemme toimintaterapian kehittämiseksi. Opinnäytetyömme aihetta pohtiessamme koimme tärkeäksi, että aihe olisi sellainen joka veisi jollakin tavalla toimintaterapiaa eteenpäin. Kiinnostuksen kohteitamme olivat erityisesti lapset, asiakaslähtöinen ja perhekeskeinen työskentely, ratkaisukeskeisyys, eläinavusteisuus sekä motivaation merkitys. Kokonaisuudessaan opinnäytetyömme aihe on sellainen, jota ei aiemmin ole Suomessa tutkittu. Suomen kuulo- ja tukikoirat ry tekee ainutlaatuista työtä Suomessa. Halusimme työllämme lisätä tietoisuutta myös yhdistyksen toiminnasta. Suomen kuulo- ja tukikoirat ry:n tekemä työ edistää ihmisten osallisuutta arjessa ja omassa elämässään. Myös toimintaterapiassa ihmisen osallisuuden edistäminen on keskeisessä roolissa.

Projektin aikana opimme paljon motivaation merkityksestä työskenneltäessä lasten kanssa. Motivaatio on tärkeässä asemassa lapsen toimintaan osallistumisessa ja siihen sitoutumisessa. Eri-tyisesti lasten terapiassa ja arvioinnissa toimintaterapeutin on kyettävä motivoimaan lasta toimintojen äärelle, jotta työskentely on tuloksellista ja mielekästä.

Opinnäytetyömme on ajankohtainen toimintaterapian alalla, koska se esittelee uusia mahdollisuuksia niin työympäristöjen kuin asiakasryhmien muodossa. Ajankohtaista on myös lasten motivaation merkitys toimintaterapiassa. Meidän on ammattilaisina kyettävä löytämään lasta motivoivia keinoja työssämme, jotta saamme lapsen sitoutumaan ja osallistumaan toimintoihin. Myös perhekeskeisyys ja asiakaslähtöisyys ovat yhä ajankohtaisempaa. Lasten kohdalla kuntoutuksessa otetaan huomioon koko perhe ja perheen hyvinvointi sekä toimintaterapiaan osallistuminen. Perhekeskeisessä ja asiakaslähtöisessä työskentelyssä toimintaterapeutit ottavat huomioon niin lapsen kuin koko perheen toiveet ja pyrkivät ottamaan koko perheen mukaan terapiaprosessiin sekä sen suunnitteluun. Ajankohtaista on myös toimintaterapian suuntauksen muuttuminen mielestämme yhä ratkaisukeskeisempään suuntaan. Asiakas itse löytää terapeutin avulla ratkaisuja arjen haasteisiinsa sen sijaan, että ammattilaiset tarjoisivat hänelle valmiit ratkaisut. Asiakaslähtöinen ja ratkaisukeskeinen työskentelytapa mahdollistaa yksilöllisten, asiakkaalle parhaiten sopivien keinojen löytämisen arjen haasteisiin.

Oppaamme käsittelee juuri yllämainittuja teemoja. Se pyrkii löytämään lasta motivoivia keinoja, jotka auttavat toimintaan sitoutumisessa ja osallistumisessa. Opas ottaa huomioon koko perheen; opasta on tarkoitus käyttää yhdessä koko perheen voimin, yhdessä tehden ja toimien. Oppaamme pyrkii myös auttamaan lasta löytämään itse ratkaisuja ongelmakohtiin. Näin mahdollistuu ratkaisukeskeinen ja asiakaslähtöinen työskentely.

Toinen yhä tutkitumpi alue toimintaterapiassa on eläinavusteisuus. Aiheesta on tehty viime aikoina yhä enenevissä määrin opinnäytetöitä. Eläinavusteinen työskentely tuntuu kiinnostavan yhä useampia toimintaterapeutteja. Myös eläinten vaikutuksesta ihmisen fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin tehdään yhä useampia ja tarkempia tutkimuksia. Eläinavusteinen toimintaterapia on jotain, jonka toivomme saavuttavamme jossain vaiheessa uraamme. Tavoitteena on tiedon lisääminen aiheesta ja mahdollisesti eläinavusteiseen terapiaan kouluttautuminen. Varsinkin koirien rooli ihmisen arjen toiminnan mahdollistajina on mielestämme toimintaterapeuttista. Aiheesta on hyvä tehdä jatkotutkimuksia ja lisää opinnäytetöitä, jotta pystymme lisäämään ymmärrystämme siitä, kuinka monin tavoin koira voi mahdollistaa ihmiselle mielekästä ja onnistunutta arkea sekä elämää. Kenties avustaja- ja tukikoiratoiminta voisi tulevaisuudessa hyötyä myös toimintaterapeuttien työpanoksesta?

Opinnäytetyöprosessin aikana koimme ajoittain haastavaksi tarkoituksenmukaisen tiedon löytämisen. Kuulovammasta ilmiönä löytyi paljon teorian tietoa ja tutkimuksia. Kuulo- ja tukikoiratoiminnasta teoriaa löytyi yhdistyksen kautta. Emme kuitenkaan löytäneet tutkimuksia tai muuta teoriaa tietoa koskien kuulo- ja tukikoiratoiminnan ja toimintaterapian yhdistämistä. Teorian tietoa toimintaterapiasta löytyi paljon, tieto oli kuitenkin usein vieraskielistä. Mielestämme suomenkielisiä tutkimuksia ja suomenkielistä teorian tietoa saisi olla enemmän.

Opinnäytetyöprosessimme aikana toimimme koko ajan tasavertaisina kumppaneina. Yhteistyömme läpi prosessin oli sujuvaa. Pidimme aktiivisesti yhteyttä toisiimme, suunnittelimme useita erilaisia ratkaisuja yhdessä ja lopulliset valinnat kaikissa vaiheissa tehtiin yhteispäätöksellä. Keskustelumme oli avointa ja annoimme aktiivisesti toisillemme palautetta työskentelystämme. Koko opinnäytetyöprosessi oli molemmille opettavainen kokemus ja vahvisti haluamme työskennellä toimintaterapeutteina.

Koemme, että valmistamamme oppaan koekäyttö ja tulosten kirjaaminen on hyvä jatkotutkimuksen aihe. Tämän opinnäytetyöprosessin aikana emme ehtineet koekäyttää opasta johtuen opinnäytetyöhön varattujen resurssien vähyydestä sekä aikataulullisista rajauksista. Oppaan mahdollinen muokkaaminen jatkotutkimusten pohjalta voisi mielestämme olla uuden opinnäytetyön aihe. Aikataulun ja resurssien rajallisuus pääsi toisinaan yllättämään, mutta mielestämme onnistuimme melko hyvin pysymään asettamissamme aikarajoissa.

LÄHTEET

Bundy, A. & Skard, G. 2008. Test of Playfulness. Teoksessa Fazio, L. & Parham, D. (toim.) Play in Occupational Therapy for Children. St. Louis. MosbyElsevier. 71-93.

Case-Smith, J. 1996. An overview of occupational therapy with children. Teoksessa Case-Smith, J. Allen, A & Pratt, P. (toim.) Occupational therapy for children. Missouri: Mosby-Year Book inc. 3-17.

Eskelinen, S., Hartikka, H., Rintala, S. 1997. Missä nää oot eskarissa? Kuusivuotiaan lapsen kehitystä tukeva suunnitelmallinen ja tavoitteellinen toiminta päiväkodissa, koulussa ja seurakunnassa. Kasvatustieteen syventäviin opintoihin kuuluva tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun opettajankoulutuslaitos. Oulu.

Hart, L. 2010. Positive effects of animals for psychosocially vulnerable people: a turning point for delivery. Teoksessa A. Fine (toim.) Handbook on animal-assisted therapy. Theoretical foundations and guidelines for practice. Lontoo: Elsevier inc. 59-84.

Ikiugu, M. 2007. Psychosocial conceptual practice models in occupational therapy: building adaptive capability. St. Louis, Missouri: Mosby inc.

Jarasto, P. & Sinervo, N. 1998. Kouluikäisen lapsen maailma. Elämää varten. Jyväskylä: Gummerus.

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Kantero, R-L. Levo, H & Österlund, K. 1997. Lasten sairaanhoito. Porvoo: WSOY.

Kantinkoski, M. kuulo- ja tukikoirakouluttaja & Mähönen, T. vapaaehtoistyön koordinaattori, Suomen kuulo- ja tukikoira ry. 2013. Haastattelu 27.11.2013. Oulun seudun ammattikorkeakoulu.

Kantinkoski, M. & Mähönen, T. Suomen kuulo- ja tukikoirat Ry. 2014. Puhelinpalaveri 8.4.2014

Karlsson, Å. & Marttala, A. 2001. Projekti kirjja, Onnistuneen projektin toteuttaminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kaukio, L. 2002. Koirat lemmikkieläiminä: Kaupunkikoiran ja koiranomistajan välisen suhteen tarkastelua vuosituhanen vaihteessa. Jyväskylän yliopisto Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiologia. Pro gradu- tutkielma.

Kauppinen, M. & Sarjanoja, M. (toim.) 1991. Erilainen lapsi päivähoitossa. Porvoo: WSOY.

Kettunen, S. 2009. Onnistu Projektissa. Helsinki: WSOYpro.

Korpilahti, P. 2005. Puhuen tai viittoen – kaksi väylää kohti kieltä. Teoksessa Takala, M. & Lehtomäki, E. (toim.). Kieli, kuulo ja oppiminen – kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Saarijärvi: Finn lectura. 10–24.

Kuuloliitto ry. 2013. Kuulontutkimus ja audiogrammi. Hakupäivä 5.9.2013.

<http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/kuuleminen/kuulontutkimus/>

Kuulovammaisten lasten vanhempien liitto ry. 2013. Kuulotietoa. Hakupäivä 5.9.2013.

<http://www.klvi.org/kuulotietoa/>

Pelin, R. 2002. Projekti hallinnan käsikirja. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Polatajko, H. & Mandich, A. 2004. Enabling Occupation in children: the cognitive orientation to daily occupational performance (CO-OP) approach. Ottawa: CAOT Publications ACE.

Rodger, S. 2010. Occupation-centred practice with children : a practical guide for occupational therapists. Chichester: Wiley-Blackwell.

Ruuska, K. 2007. Pidä projekti hallinnassa – Suunnittelu, menetelmät, vuorovaikutus. Helsinki: Talentum.

Silfverberg, P. 2007. Ideasta projektiksi – Projektityön käsikirja. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Suomen kuulo ja tukikoira ry. 2013. Kuulokoirat, tukihenkilötoiminta, yhdistys. Hakupäivä 29.10.2013, 5.12.2013 & 16.12.2013. <http://www.koiratukena.fi/home>

Snow, E. 1996. Services for children with visual or auditory impairments. Teoksessa Case-Smith, J. Allen, A & Pratt, P. (toim.) Occupational therapy for children. Missouri: Mosby-Year Book inc. 717-724.

Suomen toimintaterapeuttiliitto ry. 2012. Toimintaterapia. Hakupäivä 23.10.2014. <http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/toimintaterapia.html>

VTT. 2014. Mitä käytettävyys tarkoittaa? Hakupäivä 9.4.2014. http://www.vtt.fi/research/technology/contextawareservices/hti_what_usability.jsp?lang=fi

Wahlström, R. 1980. Varhaiset kouluvuodet. Teoksessa: Kasvuvuosien psyykkinen kehitys. Suomen Kaupunkiliitto. Helsinki.

World federation of occupational therapists. 2011. Definition of occupational therapy. Hakupäivä 5.12.2013. <http://www.wfot.org/AboutUs/AboutOccupationalTherapy/DefinitionofOccupationalTherapy.aspx>

Yli-pohja, P. 2000. Kuulovammaisen lapsen kouluvalmiudet. Teoksessa Lonka, E & Korpijaakko-Huuhka, A-M. (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus: vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Tampere: Tammer-paino oy. 188–219.

LIITTEET

Liite 1. Tehtäväluettelo

NR O	Tehtävän nimi	Aloit- tus pvm	Lope- tus pvm	Suunnitel- lut tunnit	Toteutu- neet tunnit	Vas- tuu/suorittaja
1	Aiheeseen pe- rehtyminen			135	140	MM & MU
1.1	Aiheiden ideointi	05/13	06/13	4	4	MM & MU
1.2	Tiedonhaku	08/13	10/13	18	22	MM & MU
1.3	Tietoperustan kir- joittaminen ja kor- jaaminen	10/13	11/13	107	110	MM & MU
1.4	Tietoperustan esit- täminen	11/13	11/13	4	4	MM & MU
2	Projektin suunnittelu			55	62	MM & MU
2.1	Neuvottelut ohja- usryhmän kanssa	11/13	11/13	5	5	MM & MU
2.2	Projekti kirjallisuus- den haku	03/14	04/14	10	10	MM & MU
2.3	Projektisuunnitel- man kirjoittaminen	04/14	06/14	32	37	MM & MU
2.4	Projektisuunnitel- man korjaaminen	06/14	08/14	8	10	MM & MU

3	Oppaan suunnittelu ja toteutus			29	41	MM & MU
3.1	Neuvottelut yhteistyötahon kanssa	04/14	04/14	5	5	MM & MU
3.2	Perehtyminen oppaan aiheeseen	04/14	06/14	4	6	MM & MU
3.3	Oppaan luonnostelu ja suunnittelu-vaihe	06/14	09/14	5	10	MM & MU
3.4	Oppaan ensimmäisen version toteuttaminen	09/14	09/14	15	20	MM & MU
4	Palautteen keruu ja oppaan viimeistely			14	19	MM & MU
4.1	Palautelomakkeen suunnittelu	09/14	09/14	2	2	MM & MU
4.2	Palautteen keruu ja analysointi	10/14	10/14	2	2	MM & MU
4.3	Oppaan viimeistely	10/14	10/14	10	15	MM & MU
5	Projektin päättäminen			68	91	MM & MU
5.1	Projektin arviointi	10/14	10/14	50	65	MM & MU

	ja loppuraportin kirjoittaminen					
5.2	Loppuraportin korjaaminen	10/14	11/14	10	18	MM & MU
5.3	Loppuraportin esittäminen	11/14	11/14	4	4	MM & MU
5.4	Maturiteetin kirjoittaminen	11/14	11/14	4	4	MM & MU

1 PALAUTELOMAKE OPPAASTA YHTEISTYÖKUMPPANIN EDUSTAJILLE.

Palautelomakkeen avulla keräämme tietoa oppaan laatukriteerien toteutumisesta sekä yhteistyöstä opinnäytetyön tekijöiden kanssa, yhteistyökumppanin näkökulmasta. Oppaan laatukriteerejä olivat, selkeys, käytettävyys, sovellettavuus ja leikinomaisuus. Selkeys oppaassamme tarkoittaa sitä, että opas on looginen, sisältö on hyvin jäsennelty sekä kirjoitettu täsmällisesti ja ymmärrettävästi. Käytettävyys oppaassamme tarkoittaa sitä, että tuote on helppokäyttöinen, vastaa käyttäjän tarpeisiin ja tuo ratkaisun käyttäjän kannalta keskeisiin ongelmiin. Sovellettavuus oppaassamme tarkoittaa sitä, että oppaan sisältämät toiminnot ovat pienillä muutoksilla sovellettavissa eri asiakasryhmille. Leikinomaisuus oppaassamme tarkoittaa sitä, että opas on sisällöltään lasta kiinnostava ja motivoiva sekä ulkoasultaan ja sisällöltään leikkisä.

Pyydämme teitä vastaamaan väittämiin kyllä tai ei, sekä halutessanne kirjoittamaan omin sanoin perustelut vastaukseenne.

Oppaan sisältämät toiminnot:

Ovatko oppaan sisältämät toiminnot:

Tarkoituksenmukaisia?

Kyllä Ei

Selkeitä?

Kyllä Ei

Helposti käyttöön otettavia?

Kyllä Ei

Sovellettavia?

Kyllä Ei

Leikinomaisia?

Kyllä Ei

Lasta innostavia?

Kyllä Ei

Lapsen kiinnostusta koiran koulutukseen lisääviä?

Kyllä Ei

Oppaan ulkoasu:

Onko oppaan ulkoasu:

Leikkisä

Kyllä Ei

Lasta kiinnostava

Kyllä Ei

Selkeä

Kyllä Ei

Tilaajan tarpeet:

Vastasiko tuote tilaajan tarpeita, onko opas mielestänne:

Käytettävä?

Kyllä Ei

Selkeä?

Kyllä Ei

Leikkisä?

Kyllä Ei

Sovellettava?

Kyllä Ei

Yhteistyö oppaan tekijöiden kanssa:

Minkälaiseksi koitte yhteistyön opinnäytetyön tekijöiden kanssa, tiedotus, teidän toiveiden huomiointi jne.

Muuta palautetta opinnäytetyön tekijöille, sana on vapaa:
